

O PETRU FRANU ALETINU (1768—1836)

ZARKO MULJAČIĆ

Petar Frano Aletin (Alleti, Alethy, Alettius, Alletti) Natali nije jedini naš latinist o čijem će se književnom radu moći raspravljati istom kad se pronadu i objelodane tekstovi njegovih pjesama. Pohvale suvremenika¹ prema kojima je bio »ures svoga vjeka u latinskom, a navlaštito u grčkome književstvu« i svega nekoliko poznatih pjesama (u prijepisu)^{1b}

¹ U rukopisnom svesku br. 40 koji je nekad pripadao biblioteci don Luke Pavlovića, a sada se nalazi u Državnom arhivu u Dubrovniku nalazi se epitaf »Memoriae Petri Antonii Fil. Comitis Alethy« i životopis »Biografia di Pietro figlio di Antonio Alethy« koje je, kao i čitav svezak pod naslovom »Memoriae Nonnullorum Rhacusanorum et Exterorum Doctrina et Virtute Praestantium«, sastavio B. S., tj. Vlaho Stulić (Blasius Stulli), dubrovački biograf prve polovice 19. stoljeća. Obzirom na vrijeme u kom je pisan ovaj opširan (6 str.) životopis, Aletinovi su mladenački zanosni prešućeni, a stradanja protumačena neistinito. Koliko je istine u onome što se kaže o Aletinovu pjesničkom radu ne znamo pa citiramo bez komentara.

»Fu istruito pertanto dai più valorosi maestri, che vi fossero in Roma segnatamente dall'insigne Professore Raimondo Cunich suo concittadino, il quale, conoscendo il di lui grande ingegno, ebbe a dire, che morirebbe lieto se potesse sapere, che dopo la sua morte sarebbe conferita ad Aletj la Cattedra della Greca e Latina Eloquenza.«... »Di quest'uomo, che avrebbe potuto prendere posto distinto fra i letterati Ragusei e far onore a se e alla Patria, nulla quasi si può dire per non aver sostenuto alcuna carica, nè prevenuto il pubblico in nessun modo del merito dei suoi talenti, nè... guadagnata la corrispondenza di una qualche Letteraria Società, o l'amicizia di persona onorata della pubblica stima.«... »Si dilettò anche grandemente di Poesia latina, in cui, v'è fondata opinione che abbia scritto a maraviglia; ma il pubblico non ebbe di lui che pochissimi versi pubblicati in qualche singolare occasione; nulla però del molto di un Poema latino didascalico distribuito in sei libri, di cui buona parte avea già composto fino all'anno 1802. Chi poi avesse avuto vaghezza di sapere il Titolo del Poema, l'istesso Autore sorridendo glie lo avrebbe detto essere = La Grande Bestia =. A questo strano annunzio, nessuno, io credo, potrebbe immaginarsi, che il Poema in luogo di raggirarsi fra stravaganze, tratti anzi di oggetti serj e importantissimi quali sono l'Origine delle Scienze, delle belle arti, su le grandi scoperte, sull'applicazione, e sull'uso, che se n'è fatto ecc. il tutto espresso con somma politezza e coltura di lingua, con chiarezza di stile ornato d'ogni bel modo«. Stulić se poziva na svjedočanstvo dobrih latinista braće Appendini koji su ovo djelo čitali kad je Aletin došao početkom 19. st. u Dubrovnik (»A questi parve un eccellente lavoro, e di merito tale, che qualora fosse terminato, gareggiare potrebbe co' i più riputati poemi in genere didascalico«) i Urbana Lampredi koji je posjećivao Aletina u Rimu i Anconi. (NB. Rukopis nije paginiran pa se ne citira r. br. strane).

^{1b} M. Brlek, Rukopisi knjižnice Male braće u Dubrovniku, knj. I *Hrvatska bibliografija*, niz C, knj. 3, JAZU, Zagreb 1952, opisuje ove rukopise što se čuvaju u Dubrovniku:

ne mogu nam dovoljno osvijetliti pjesnički lik tog »Viri Acerrimi Ingenii et Litterarum Cupidissimi / Philosophiae Poeseos Graecae et Latinae Linguae Cultoris Eximii« jer je moguće da se radi o konvencionalnim hvaljenjima kojima obiluju nekrolozi i epitafi. U potrazi za likom P. Aletina naišli smo na dosta novih podataka o njegovoj političkoj djelatnosti. Time nam se otkriva jedna dosad nepoznata strana njegove ličnosti, pa će se tako moći sagledati u novom svjetlu malobrojne dosad poznate zgrade iz njegove biografije. Osim toga, nadamo se da će podaci o tom našem svojevršnom »jakobincu« koji je odigrao prilično značajnu ulogu u Napuljskoj revoluciji 1799. god. i druge vijesti iz njegova burna života, seljenja i stradanja poslužiti budućim istraživačima da lakše uđu u trag njegovim autografima što su, skupa s tolikim drugim dragocjenim rijetkim knjigama i rukopisima iz obiteljske knjižnice Aletića, prodani poslije njegove smrti u Italiji na javnoj dražbi.

Preci našeg Petra Aletina nisu bili Dubrovčani od starine. Njegov pradjed Nikola Ivanović rečeni Banačlija rodio se, još za turske vlasti, u Banatu odakle je došao u Beograd u službu dubrovačkom trgovcu Ivanu Petroviću. Poslije nekoliko godina, okolo 1670, Nikola dolazi u Dubrovnik kao samostalan trgovac, tu se nastanjuje i uzima za ženu Kātu, kćer Pava Natalića (Natali) iz Zatona. »Porodično ime *Aleti* uzme njegov sin Ivo jer je njegova majka bila nećakinja Märe Ostili Lujove, nazvane Mära Aletina, te su skupa stanovali u kući, pa tako spomenuti Ivan bi od puka nazvan Aletin, a odatle on uzme za svoju kuću ime nadodavši još i porodično ime majčino Natali-Aleti.«² Ivo je više volio majčino prezime negoli očevo te je pod njim i unesen u bratovštinu Lazarina (1684. god.). »No kako je bila još jedna porodica Natalića koja je malo prije bila ušla u red vlastele, Ivo je tom svom prezimenu dodao i majčin naziv Aletin.«³

Spomenuti Ivo Natali Aletin (1670—1743) vršio je od 1708. godine do smrti dužnost tajnika Dubrovačke Republike. Kao učen

Br. 180, Zbornik dubrovačkih latinskih pjesama XVIII—XIX st. (Čulić br. 273), P. Aletić, Ad Michaelem de Sorgo epistola (168—172).

Id., Ad sodales in patria commorantes elegia (269—274).

(sve Brlek str. 171).

Epigrammata ad Michaelem de Sorgo de suo R. Cunichii Elogio Petri F. Natalis Alethy . . . (340—341).

(Brlek, str. 173).

Br. 243 Orationes latinae civium rhacusinorum Rhacusa habitae (Čulić br. 275).

In laudem Benedicti Stay epigramma Petri Francisci Alethy. Iz kataloga *Biblioteca di fra-Innocenzo Ciulich nella libreria de' RR. PP. Francescani di Ragusa* koji je 1860. objavio u Zadru dr I. A. Kaznačić saznajemo da su se u istoj knjižnici nalazili, pored spomenutih rukopisa (Čulić, str. 103, 105, i 110, možda 402 — No 2961 pod kolektivnim naslovom »Tria epigrammata Petri Natali Alethy«), još i ovi rukopisi: Br. 642, str. 160 Epigrammata Alethy-Posidippi (sic!) vel Cratetis.

Cynici. — De vitae incommodis.

Ex adverso Metrodori — De vitae commodis. Simonidae. De vitae brevitate.

Kako je dr M. Brlek stigao urediti samo otprilike trećinu rukopisa, do tih se rukopisa ne može, do potpunog uredjenja, doći.

² *Genealogija dubrovačkih građana*, nekad vlasništvo dr E. Katića, str. 3.

³ M. Deanović, *Odrzi talijanske akademije 'degli Arcadi' preko Jadrana*, Rad 250, Zagreb 1934, 24.

čovjek poznao je dobro latinski i srednje talijanski jezik. Bio je primljen i u uglednu građansku bratovštinu Antunina. Biblioteka mu je bila na glasu s velika broja, navodno oko 400, inkunabula. Knjige mu je slao iz Rima intimni prijatelj Đuro Matijašević (Mattei). Njih dvojica bili su glavni osnivači dubrovačke Akademije ispraznih (oko 1690—1695) koja se spominje posljednji put 1725. godine. Ta je Akademija bila povjerala Ivu Aletinu i još dvojici članova izradu latinsko-talijansko-hrvatskog rječnika i gramatike našeg jezika. On je sredio latinske riječi za ovaj trojezični rječnik od kog su izrađena samo prva tri slova. Ivan se zanimao i za sve što je u vezi s domaćom prošlošću: sakupljao je starine, novce i medalje, natpise i rukopise. Žena mu Frana, kći Mata Bandura, bila je sestra čuvenog bizantologa Anselma Bandura (Bandurija).⁴ Imao je s njom četvero djece:⁵ sina Antuna i kćeri Dešu (dumna u samostanu sv. Katarine), Mariju (umrla neudata) i Kaću koja se udala za uglednog građanina Martula Fačendu. Njena kći Marija Fačenda Rigi (Faccenda Righi) bila je vrlo učena; čitala je latinske pisce u originalu, a poznavala je osim našeg talijanski i francuski jezik. Pisma koja je u vrlo elegantnoj latinštini pisala svom djedu bila su u Dubrovniku na glasu još početkom 19. st., pa ih hvali F. M. Appendini.⁶

I. Aletin umro je 26. siječnja 1743. Održan mu je vrlo svečan sprovod⁷ na kome je govorio bivši član Akademije ispraznih latinist Vice Petrović koji je, hvaleći pokojnikove zasluge za Akademiju, ujedno i požalio neslavni završetak tog udruženja.⁸

Antun Aletin (1716—1774), Ivanov jedina, bio je također dugo godina tajnik Republike.⁹ S prvom ženom Anom Zuzorić (Zuzzori), kćeri Miha Petrova, imao je samo jedno dijete, kćer Franu. Kad mu je žena umrla, Antun se 9. ožujka 1764. oženio Anom, kćeri Petra Frana Staya, udovicom Petra Ohmučevića Matova. Iz tog se braka rodio najprije sin Ivan koji je umro mlad, a zatim naš Petar Frano (23. srpnja 1768).¹⁰

⁴ Id., o. c., I., Rad 248, Zagreb 1933, 27—57 i II, Rad 250, Zagreb 1934, 24—29. V. i Enciklopedija Jugoslavije I Zagreb 1955, 65, s. v.

⁵ Genealogija dubrovačkih građana (bilj. 2), str. 3—4.

⁶ F. M. Appendini, *Notizie storico-critiche sulle antichità, storia e letteratura de' Ragusei*, tomo II, Ragusa 1803, 246. Netačno je da joj je Ivan bio ujak.

⁷ B. Krizman, *Diplomati i konzuli u starom Dubrovniku*, Zagreb 1957, 90.

⁸ M. Deanović, o. c., I. Rad 248, Zagreb 1933, 54. Na sprovodu je govorio i K. Stay. V. M. Brlek, o. c., Br. 243/10, str. 241.

⁹ O Ivu i Antunu Aletinu v. M. Pantić, Sebastijan Slade-Dolčić, dubrovački biograf XVIII veka, *Pos. izd. 288, SAN, Beograd 1957.*, v. Indeks.

F. Kulišić, O porodici Natali-Alleti, *Dubrovnik XV*, Dubrovnik 1906, br. 37 od 16. IX. Postao je tajnikom iza smrti svog zeta M. Fačende. Prema Kulišiću, iz drugog je braka Antun imao još dvoje rano umrle djece: Franu II i Petra. Antun je umro 6. I 1774. Ivan Luka Frana Volantića održao mu je latinski govor na sprovodu.

¹⁰ *Genealogija* (2), 3—4, pod br. 3 i 4. O Petru Franu v. *Knjiga krštenih* 10, 183b.

»Testamentum Ser Antonij Natali Alleti secretarij illustrissimae et excellentissimae Reipublicae Rhacusinae« registriran je u *Test. Not. sv. 82, f. 92—94, 13. I 1774.*, a sastavljen 5. I i. g. u oporučiteljevoj kući u Dubrovniku. Antun zahvaljuje Republici na primljenim častima i preporučuje joj djecu kako bi i oni jednom služili državi bolje negoli on. Ženi ostavlja u »possedio« doživotno sve nekretnine i 100 mletačkih cekina

Petar (Pero) Aletin imao je kasnije naslov »conte di Osimo e di Camerino«. Dotadašnjem dvojnomoj prezimenu dodao je i majčino pa se pisao »conte Pietro Alethy Natali de Stay«. ¹¹ Samo ime »Petar Frano« dobio je, po dubrovačkom običaju, po djedu s majčine strane, budući da je njegov stariji, rano umrli brat Ivan već nosio ime djeda po ocu.

Čuveni dubrovački latinist Beno Stay (Stojković) koji se od 1742. stalno nalazio sa službom u Rimu ¹² gdje je kasnije vodio dubrovačko Otpравниštvo poslova bio je kao predodređen da se brine za više školovanje svog nećaka. Pošto je mladi Petar stekao u Dubrovniku prve osnove klasične naobrazbe kod pjesnika Đura Ferića, ¹³ nalazimo ga nepoznate godine u Italiji kamo su se preselila, kako se čini, sva djeca Antuna Aletina, tj. Petrov brat Ivan, sestra Frana i sâm Petar, navodno po savjetu iz nepoznatog nam tajnog dijela oporuke njihovog oca Antuna. Čini se da su tom prilikom prenijeli najveći dio obiteljskog arhiva i pokušava ¹⁴ i onaj dio obiteljskog muzeja koji odmah poslije Antunove smrti nije bio prodan bečkom dvoru. ¹⁵

Iz kasnijih spisa u vezi s »aferom Aletin« (1804—1805) saznajemo da je Petrov otac već nosio naslov »Nobile di Camerino« i da je Petar koji je više puta dolazio u rodni grad Dubrovnik iz Italije tvrdio da nije

koje smije potrošiti samo za djecu. Pod istim uvjetima ostavlja joj 100 dubrovačkih dukata. Ostala dobra ostavlja djeci, ali ne želi da ona, maloljetna, saznaju tko je što dobio te odluku o tome povjerava, u obliku pisma s važnošću oporuke, rođacima Petru Vlahu Stelli i Aleksandru Margiću. Stella će se uz udovu brinuti za dobar odgoj dvaju sinova, a ako umre, osoba koju odredi u sporazumu s Margićem. Kćer Franu povjerava na odgoj svojoj ženi. Sinovima Ivanu i Petru preporučuje da budu valjani i imenuje ih univerzalnim baštinicima.

¹¹ *Genealogija* (2), str. 4 »Umre neoženjen u Jakinu dana 29. septembra 1836. pod imenom Conte Pietro Alethy Natali de Stay u palači koja ostaje u ulici javnih škola pod br. 13, u jednoj od soba na prvom podu, a koja je palača bila suvlasnost conta Annibala Bosdari i supruge Viviani.« O tituli »conte« postoji u privatnom posjedu gosp. Branka Tarane u Dubrovniku jedna isprava koju ne mogoh vidjeti.

¹² M. Kombol, *Poviest hrvatske književnosti do preporoda*, Zagreb 1945, 324. Nakon Stayeve smrti (1801) ostade univerzalni baštinik Stayev brat, *Test. Not.* 89, f. 35—40, pa nije sasvim tačno što piše I. Stojanović, *Dubrovačka književnost*, Dubrovnik 1900, str. 474 da je Petar Aletin naslijedio izravno njegovu baštinu.

¹³ *Della vita e delle opere di Monsignore Giorgio Ferrich, discorso di Tommaso Chersa*, Ragusa 1824, 16; spominje se među učenicima Đ. Ferića i »Conte Pietro Alethy«. U Zori Dalmatinskoj br. 25 od 23. VI 1845. str. 4 čitamo »Životopisje plemenitoj uspomeni D. Jurja Gvozdenice ili Ferića Dubrovčanina« od A. Kaznačića gdje se između Ferićevih učenika ističu Petar Alety, A. Altesti i M. Bruère. Usp. i J. Dayre, »Marc Bruère Desrivaux«, *Hrvatsko kolo* XXII, 1941, 49—50.

¹⁴ U diplomatskom sukobu koji je 1804. nastao između Papinske države i Republike zbog P. Aletina tvrdio je državni tajnik kardinal E. Consalvi, prema podacima koje je poslao u Dubrovnik otpravnik Benvenuti da su Aletin i braća (valjda brat i sestra, op. Z. M.), po savjetu u očevoj oporuci prešli na teritorij Papinske države »con la traslazione del Museo, dell' Archivio e degli oggetti domiciliari« da su mnogi Aletinovi preci umrli u službi... sv. Stolice (!) i da je Aletin davno prestao biti dubrovački državljani; *Isprave i akti* 19. st., 336 od 11. svibnja 1805.

¹⁵ Usp. Đ. Körbler, »Zanovičeva škola u Dubrovniku«, *Grada za povijest književnosti hrvatske* VII, Zagreb 1912, 15—16. Posredovao je u tome poznati D. Remeđelli kome je Senat 14. XI 1775. pisao u Beč da je dio Aletinova muzeja nastradao u požaru i da je sve što je ostalo, sedam kovčega, poslano na Rijeku dubrovačkom konzulu A. V. Barčiću. Senat se ispričava zbog nereda u kome se predmeti nalaze i moli

više dubrovački državljani zato što je »Nobile di Camerino e di Osimo«. ¹⁶ Prema Stuliću pak, skrbnici kupe Ivanu imanje u Osimu, a Petru namijene svećeničko zvanje, do čeg ne dođe jer Ivan mlad umre. Petar tad uveća imanje i stekne naslov »conte«.

Obiteljska knjižnica Aletina bila je na glasu sa svoga bogatstva. I. Čulić imao je prilike da je za vrijeme francuske okupacije ili kasnije vidi te je zabilježio da su se u njoj nalazili svi izdani i neizdani dubrovački pisci, od toga neki sasvim nepoznati. ¹⁷ Nije poznata godina kad je ta knjižnica prenesena u Italiju.

Remedellija da se pobrine da se putem do Beča ne polome predmeti od krhka materijala (vaze i sl.). Iz toga vidimo da o knjigama (koje spominje *Enciklopedija Jugoslavije* I, 65) nema ni riječi.

¹⁶ *Isprave i akti* 19. st., 7, 589, 10 (bivši br. 499), tiskano kod J. Radonića, Dubrovačka akta i povelje V, *Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda*, III odelj., XVI, SAN, Beograd 1951, str. 657.

¹⁷ O toj knjižnici sačuvale su se ove vijesti:

Inočenco Čulić piše 22. IX 1837. iz Dubrovnik prijatelju Franju Carrari u Split »La casa Stay aveva copiosa e scelta Biblioteca: il suo erede Pietro Aleti morto l'anno scorso in Ancona portò seco le migliori opere: vi rimane tuttora qualche cosa: otto famiglie concorrono a quell'eredità, che attende le decisioni dei Tribunali. Sarà infine venduta all'incanto«.

O muzeju v. *ib.*:

»... a Ragusa vi erano le seguenti raccolte: a) in casa Aleti ora estinta raccolta copiosa di medaglie antichissime e rare, di vasetti antichi, di produzioni marine, di erbe e di piante pur rare. Tutta questa raccolta venne dalla cessata Repubblica regalata nel 1772 all'Imperatrice Maria Teresa, che per mezzo del suo console a Ragusa Michele Millisich, dotto Raguseo, desiderava di averla... (hvati i zbirku Basiljevića).. Di queste due raccolte il celebre Padre Anselmo Banduri fece molto uso nella sua opera, e loda molto quella del suo cognato Aleti«. (*Arheol. muzej u Splitu*, 49 g/ 1, pismo 1).

S. Kastropil, *Rukopisi Naučne biblioteke u Dubrovniku I, Hrvatska bibliografija*, Niz C, I, JAZU, Zagreb 1954, 10, citira pismo I. Čulića od 11. 10. 1838: »... la migliore era quella della casa Alethy-Stay. L'ultimo erede P. Alethy la trasportò parte in Ancona e parte a Osimo. Io ero suo amico e l'ho veduta e maneggiata ancora. Vi conteneva tutti gli autori editi e inediti Ragusei, molti de' quelli affatto ignoti. Un bravo professore di Ancona mi scrisse ultimamente, che vi sono due grandi camere di libri stampati e due armari di più dei manoscritti. Aggiunge che gl'eredi domandano tre milla colonnati, e non troveranno i compratori, la meteranno a lotto. Quindi per noi quella bella biblioteca sarà perduta, e di molti autori nazionali saremo all'oscuro per sempre«.

Vijest u bilj. 14 ne kaže izričito da su Aletin i braća odmah po očevoj smrti prenijeli u Italiju knjižnicu. S druge strane I. Čulić piše 22. IX 1837. da je poznavao biblioteku kuće Stay, a 11. X 1838. govori o biblioteci Alethy-Stay. Postavljaju se ovi problemi: 1. Gdje su svršile knjige Bena Staya koji je oporukom, *DAD, Test.* 89, 35b—40, učinio nakon svoje smrti (1801) univerzalnim baštinikom svog brata I. K. Staya, ali u njoj veli nejasno »voglio che . . . Marino mio fratello abbia . . . facoltà di prendere per se tutte quelle robbe, libri, ed altro a suo piacere«, str. 39. 2. Iako nije bilo moguće naći oporuke I. Krstitelja i Marina Staya, treba pretpostaviti da su oni ostavili svom nećaku Peru Aletinu knjige (ukoliko se pripovijedanje I. Čulića ne odnosi samo na fond koji je P. Aletin naslijedio od oca, a Čulić ga zove »biblioteka Alethy-Stay« samo zbog prezimena koje je nosio u starijim godinama Petar Aletin).

Bilo kako bilo, trebalo bi nastojati da se u Italiji i drugdje ude u trag onim djelima nepoznatih dubrovačkih pisaca kao i nesačuvanim inače primjercima tiskanih djela koje je Čulić imao u rukama i koje na žalost nije zbog visoke cijene mogao otkupiti za svoju knjižnicu.

Prvi siguran podatak o Petrovu boravku u Italiji imamo u pismu B. Stojkovića (Staya) koji piše iz Rima 30. studenoga 1790. prijatelju Mihu Sorkočeviću u Dubrovnik da mladi Antun Sorkočević lijepo napreduje u zdravlju i studiju. Svake nedjelje — veli Stay — sastaju se kod njega na ručku brat mu Krsto Stay, Rajmund Kunić, Stayev nećak (to je Petar Aletin, op. Ž. M.), Antun Sorkočević, a sad i dubrovački poklisar B. Džamanjić.¹⁸

Ne raspoložemo podacima o dotadašnjem Petrovu boravku u Italiji. Sigurno je samo to da u Rimu prije jeseni 1790. god. nije duže boravio jer bi inače o tome bilo traga u brojnim sačuvanim pismima B. Staya.¹⁹

Kolonija dubrovačkih latinista u Rimu koja je po riječima talijanskog književnog historika Giulija Natalija okupljala tada najbolje latiniste i greciste²⁰ utjecala je bez sumnje na obrazovanje našeg P. Aletina. U Stayevoj je kući taj 22-godišnji mladić upoznao ne samo sedam godina mlađeg Antuna Sorkočevića koji je u Rimu studirao dvije godine (1789—1791)²¹ nego i mnoge druge naše mlade ljude koje je njegov ujak pomagao, a vjerojatno i razne ugledne Talijane.²² Kad je Miho Sorkočević putovao sa svojim nećakom Antunom iz Rima u Dubrovnik preko Ankone, Aletin ih je susreo u Osimu, kako saznajemo iz Stayeva pisma od 24. rujna 1791. Mihu Sorkočeviću.²³ Iz jednog kasnijeg pisma od 2. 9. 1794. istom prijatelju vidimo da se Stay nada da je Aletin već stigao u Dubrovnik i da je Miho i Antunu vjerojatno ispričao sve što je novo saznao u Rimu.²⁴

Vjerojatno iz tog doba potječu latinska pisma koja su izmijenjali Aletin i Miho Sorkočević.²⁵ I pored velike razlike u godinama (26:55)

¹⁸ *Arhiv Historijskog instituta JAZU u Zagrebu, fond Kaznačić, XV, 21/A IV, p. 38.*

¹⁹ Razgledao sam, osim fonda Kaznačić, p. 31—38, pisma B. Stay braći Sorkočević prije tog datuma u zbirci koja je nekoć bila vlasništvo pok. N. Gijvanovića (sad u Državnom arhivu Dubrovnik, pod br. 872/49) i u zbirci Arhiva obitelji Bizzarro, I, *ib.*, ali nigdje spomena o Aletinu.

²⁰ G. Natali, *Il Settecento*, I, Milano 1955, 524, prema Carducciju. V. i J. Torbarina, *Oko engleskog prijevoda jedne Đurđićeve pjesme, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Zagrebu I*, Zagreb 1951, 686 i d.

²¹ R. Maixner, »Književni dodiri i veze Antuna Sorkočevića«, *Rad* 304, 6, piše: »Taj rimski boravak mora da je uslijedio g. 1797—8«. Međutim, A. Sorkočević boravio je prvi put u Rimu (nakon tragične očeve smrti u rujnu 1789) od 1789. do 1791. Usp. I. Milčetić, *Dr. Julije Bajamonti i njegova djela, Rad* 192, Zagreb 1912, str. 220. (Sorkočević je s odgojiteljem prošao preko Hvara za Rim u listopadu 1789). Drž. arhiv Dubrovnik (*DAD*), 872/49, p. 3, od 1. II 1791 (skoro identične vijesti kao u pismu od 30. XI 1790, v. bilj. 18); p. 4 od 29. III 1791; u p. 5—10 govori se o Antunovu povratku u domovinu preko toplica Nocera Umbra gdje su se on i pratilac mu stric Miho oporavljali. V. i *DAD*, *Arhiv Bizzarro*, pisma M. Sorkočevića Roku Bonfiolu, 39—42.

²² O učenoj krugu oko Staya i Kunića usp. J. Torbarina, *o. c.*, (20) *passim*.

²³ *DAD*, 872/49, p. 10.

²⁴ *ib.*, p. 12. V. i p. 13 od 30. IX 1794. iz kog se vidi da je Aletin stigao u Dubrovnik.

²⁵ *Arhiv Hist. inst. u Zagrebu*. cit. fond, p. 1—2, s. 1, s. d. Oba su Aletinova, ali se iz njih razabira da je M. Sorkočević slao svoje latinske sastavke na mišljenje Aletinu.

između Petra i ovog učenog i naprednog vlastelina, čini se da ih je zajednička ljubav prema poeziji, a možda i politička istomišljenost, spajala vezom iskrena prijateljstva. Aletin je sigurno bio bolji latinist kad je Sorokočeviću pisao ovako: »Nastavi onako kako si započeo! Slavi Kunića, uzvišena čovjeka i našega sugrađanina, svojim pjesmama i upravo onim književnim rodnom, govorom kojega si primjerak, veoma lijep i kićen, nedavno prikazao u onoj tiskanoj ozbiljnoj pohvali mog ujaka.«²⁶

Očito je da Aletin misli na Sorokočevićev »Elogio dell'abate Francesco Stay«, tiskan u Dubrovniku 1793. god.,²⁷ a kako znamo da je isti pisac objavio 1795. god. kod istog tiskara »Elogio dell'abate Raimondo Cunich«, u slavu R. Kunića koji je umro 1794. god., to se ta pisma mogu barem približno datirati.²⁸

Nakon toga nemamo o Aletinu nikakvih vijesti sve do kraja 1798. god. kada ga nalazimo u Napulju. Da bi se mogla bolje shvatiti njegova uloga u Napuljskoj revoluciji 1799. god., potrebno je istaći interes kojim je dubrovačka vlada primala izvještaje svog napuljskog otpravnika poslova Francesca Caracciola, osobito nakon prvih hapšenja demokratskih elemenata (»jakobinaca«) 1794. god. Opća je politička situacija u Italiji (Rimska republika od veljače do kraja studenoga 1798, kratkotrajna napuljska okupacija Rima, prodor Francuza i bijeg dinastije iz Napulja u siječnju 1799, uloga Nelsonove flote, intrige lady Hamilton i kraljice Marije Karoline i dr.) i kod nas od nedavna dobro prikazana.²⁹

U tim godinama boravilo je u Napulju mnogo naših ljudi. Tu su zalazili pomorci na povratku s velikih putovanja (neki iz SAD),³⁰ pojedinci radi liječenja,³¹ specijalizacije,³² po trgovačkom poslu³³ itd. Bilo je dosta i plaćenih vojnika s Balkana (tzv. »reggimenti macedoni«);³⁴ poneki

²⁶ *Ib.*, p. 2.: »Perge porro, atque ita, ut cepisti, Cunichium summum hominem, et municipem nostrum tuis exorna carminibus, et eo potissimum orationis genere, cujus exemplar gravi illa edita avunculi mei laudatione pulcherrimum, atque ornatissimum nuper exhibuisti«.

²⁷ Z. Muljačić, Hrvatska izvedba jedne francuske komedije 1793. g. u Dubrovniku, (Tko je autor »Pokrinokta«), *Republika VIII*, Zagreb 1952, 10—11, str. 324. Frano Stay bio je Benov brat, dakle Aletinov ujak.

²⁸ Kunić je umro 22. XI 1794. u Rimu. Usp. M. Sorgo, *Elogio dell' abate Raimondo Cunich*, Ragusa MDCCXCV (A. Trevisan), str. 42 i d.

²⁹ J. Torbarina, o. c., (20) passim. Pisma F. Caracciola Republici u *DAD*, *Isprave i akti 18. st.*, 3087, 245—309; 3088, 310—352; 3089, 353—383; 19. st., 594, pismo 384. Pisma Republike njemu v. u *Litterae Ponentis* (skraćeno *Lp*) sv. 129—135.

³⁰ *I. i akti 18. st.*, 3088, p. 330 od 23. IX 1797. »Il nostro nazionale Giovanbattista Paulovich che è di ritorno dall' America«, ib 348, od 1. IX 1798. »Cap. Baldassarre Vodopich giunto qui a 13 agosto in 70 giorni da S. Tomas di America con ricco carico di caffè, zuccheri, cuoja, e legno mogano.«

³¹ *Ib.*, p. 352, prilog datiran 27. XI 1798... »il Signor D. Gio. Luca Volanti, Segretario di detta Repubblica, il quale per causa di salute venne in Napoli nel passato maggio, ed in questi ultimi giorni ha finito la sua cura sotto la direzione del Signor D. Domenico Cirillo...«

³² O liječniku dr Luku Stuliću v. dalje.

³³ *I. i akti*, 3088, 352.

³⁴ *Ib.*, 3087, 250, 281, 285; 3098 (pisma F. Bonellija, dubr. konzula u Barletti), 286. V. i G. Carducci, *Melica e lirica, Opere XIX*, Bologna 1909., str. 236.

naši ljudi bili su policijski konfidenti³⁵ dok su drugi surađivali s demokratskim snagama.³⁶

U vrtlogu događaja zatekli su se u studenome 1798. god. u Napulju osim Aletina koji je u Napuljskoj državi već boravio nekoliko mjeseci i tajnik Republike Volanti koji se tu liječio, brojni trgovci koji su bili došli na čuveni martinjski sajam i liječnik Luko Stulić (Stulli) koji se usavršavao kod dr Domenica Cirilla, sveučilišnog profesora i jednog od glavnih aktera u petomjesečnoj napuljskoj republici koji je kasnije smaknut od reakcije.³⁷

Iako su se zbog ratnog stanja dozvole za izlaz iz države davale dosta teško i nakon provjeravanja, uspio je dubrovački otpravnik F. Caracciolo da ih dobije za sve dubr. građane osobnom intervencijom kod državnog tajnika markiza di Gallo.³⁸ Svi su ti Dubrovčani mogli da se preko Barlette vrate u domovinu. Putnicom se okoristio samo Volanti³⁹ dok je Aletin ostao pravdajući vjerojatno svoju odluku privremenim prekidom brodskih veza između Barlette i Dubrovnika. Kad je Vlada izričito naredila da se Stulić i student medicine Petar Đurić (Ghiurich) vrate, običica su poslušala.⁴⁰ Činjenica da je Stulić bio očevidac revolucionarnih događaja najprije u Bologni,⁴¹ a zatim u Napulju nije dovoljno bila iskorištena od dosadašnjih njegovih biografa.⁴²

Nije sasvim jasno da li je Aletin i prije izbijanja revolucije bio povezan s napuljskim demokratima što su skupo platili svoje političke pogreške:⁴³ naivno uvjerenje da će sami, uz pomoć Francuza, a bez oslanjanja na mase, moći konsolidirati novu vlast.⁴⁴

Ulogu tog našeg čovjeka u Napuljskoj revoluciji i kasnije u izgnanstvu u Parizu prikazao je već davno B. Croce koji je očigledno mislio

³⁵ B. Croce, *La Rivoluzione napoletana del 1799*, Bari 1926, 203, donosi u popisu dostavljača, i ime »Antonio Scivrich Ragusa«.

³⁶ Nerazjašnena je uloga nekog Tomića o kome v. M. Berengo, *La società veneta alla fine del 700*, Firenze 1956, 256 gdje se navodi nedostupan mi članak G. Bigonija, »Un corrispondente napoletano di F. Apostoli (Girolamo Tomich)«, *Archivio Veneto* I, parte II, 1891, 245—247, nota.

³⁷ *I. i akti* 18. st., 3088, 352. 27. XI 1798. Caracciolo je tražio dozvolu za izlaz, među ostalim, i za »il Signor Conte Alethy, nipote di Monsignor Stay che si trova in Napoli da molti mesi, e che ora desidera ripatriare«.

³⁸ Dubrovnik je bio smatran skrajnje konzervativnim gradom, pa je napuljska kraljevska cenzura brisala iz kazališnih komada svaki spomen na francuske luke, na pr. Marseille, i zamjenjivala s »Ragusa« ili drugim nekim bezazlenim toponimom. Usp. B. Croce, *I teatri di Napoli dal Rinascimento alla fine del secolo decimoottavo*, Bari 1926, 267. Stoga Dubrovčane nisu općenito smatrali revolucionarima.

³⁹ *I. i akti*, 3098, 283, od 20. III 1799. Tek tada Volanti kreće iz Barlette.

⁴⁰ *Lp* 134, 44 od 30. III, 72, od 6. V 1799.; *I. i akti* 3089, 357—358. Caracciolo javlja da se Stulić morao vratiti u Napulj. Izdaje njemu i P. Đuriću 17. VII 1799. uvjerenje da su u travnju bili višom silom spriječeni, da se vrate u domovinu.

⁴¹ *I. i akti*, 18. st., 3087, 309. Krajem 1796. Caracciolo je dobio ulaznu vizu za Stulića, ali je vlastima zatajio da je S. studirao u Bologni jer bi to stvar otežalo.

⁴² V. Bazala, Dubrovčanin dr Luka Stulić (Stulli), *Republika IX*, Zagreb 1953., br. 7—8, p. o. 1—8.

⁴³ B. Croce, o. c. (35), passim.

⁴⁴ Usp. L. Salvatorelli, *Il pensiero politico di V. Cuoco* (u djelu M. Fubini — E. Bonora, *Antologia della critica letteraria* III, Torino 1954, str. 299—306).

da je »Alethy« rodom iz Raguse na Siciliji. Croce je podatke o njegovu novinarskom radu crpao iz nekoliko sačuvanih brojeva književno-političkog časopisa »Il Veditore Repubblicano« koji je uređivao Gregorio Mattei, sin čuvenog grecista Saverija Mattei. Časopis je imao iza sebe desno orijentirane slojeve napuljske buržoazije te je polemizirao s V. Russom koji je napadao bogataše i tražio smanjenje njihovih privilegija. »Il cittadino Aléthy« bio je drugi urednik te revije. Croce koji našao samo prva 4 broja te revije ne govori ništa poblže o člancima koje je Aletin sastavio, a dosta se zadržava na Matteievim. G. Mattei je uhvaćen nakon kapitulacije demokratskih snaga i smaknut 28. XI 1799,⁴⁵ a Aletin je iznio živu glavu;⁴⁶ nalazimo ga kasnije u Parizu gdje živi u kružoku emigranata oko princa Moliterna. Te ljude ne pomažu mnogo Francuzi, barem tako javlja napuljski kraljevski poslanik u Parizu nakon sklapanja mira 1802.

⁴⁵ B. Croce, o. c. (35), III edizione, 1912, 74—75, 106—108, 196, 229. Zanimljivo je kako V. Stulić pokušava opravdati Aletinovu političku djelatnost: »... in quel torno le politiche, e le morali alterazioni degli Stati, che agitavano grandemente l'Europa, si estesero fatalmente sino a Roma; esso che si era empito la testa di libertà Greca e Romana, e di Popolo Sovrano, e che vedeva di mal umore il presente per i molti pregiudizj, che si era formato studiando l'Antico, fu preso da vertigine, e assorto dal vortice dei torbidi, e dei delirj di que' tempi calamitosi, nè contento di ciò, che era accaduto a Roma, passò poscia a Napoli, dove lasciando crescere la barba, e travestendosi in varie fogge, stette più volte nel pericolo di vita, la quale avrebbe nella controrivoluzione di quella Città perduta, se non si fosse nascosto in una Nave di guerra, che da quel Porto faceva vela per sbarcare i Francesi a Tolone. Sconosciuto errò fino a Parigi, dove il nome e il grande credito del zio Staj segretario dei Brevi Pontificj ai Principi gli procacciò protezione e opportuni soccorsi; di là in grazia pure del sommo merito dello stesso Zio fece ritorno alle sue terre d'Osimo malveduto dal Governo, che vegliava su le di lui condotte.« Nije čudo da onda o razlozima izgonu iz Dubrovnika saznajemo ovo: »Quindi annojato forse dalla continua uniformità della sua vita ritirata e delle sempre stesse occupazioni, rivide la Patria nel 1802 dopo molti anni di assenza, ma per poco e per l'ultima volta. Poichè avendo censurato per mancanza di stile la Poesia latina di Giunio Antonio Resti personaggio letterato ed Ellenista anch'esso, ma Nobile, e uno dei Senatori, che aveva influenza nel governo, questi in luogo di correggerle, poichè giusta n'era la critica, se ne vendicò vilmente cooperandosi di riddurre Aletj nella dura necessità di fuggire da Ragusa per non essere carcerato, come refrattario d' un Ordine, col quale il Governo, senza fargli torto, gli aveva ingiunto un leggerissimo carico; egli però se fosse stato docile ai consigli degli amici, e meno dominato dalla superbia... avrebbe prudentemente ceduto alla circostanza, ovvero tenuto modi onesti, e ragionevoli per liberarsi da detto carico, ciò che avrebbe facilmente, e senza soggiacere ad alcuna amarezza ottenuto. Si riparò quindi nascostamente col favore di qualche amico in Ancona, e pel suddetto motivo disgustato della Patria.... l'odiò per sempre, e tutto ciò, che li appartenne, a segno che non si curò nemmeno, o troppo poco dei possedimenti aviti« (NB. V. Stulić zaboravlja konfiskaciju imovine!).

⁴⁶ B. Croce ne spominje proces protiv Aletina. Dubrovačka vlada znala je o pogubljenju vođa revolucije brojne podatke sadržane u izvještaju dubrovačkog otpravnika F. Caracciola iz Napulja, *Isprave i akti 18. st.*, 3089, 363. Isti piše, među ostalim, 10. siječnja 1800. o sudbini Aletinovoj: »A 14 dicembre partì un convoglio (si crede per Tolone o Marsiglia) cogli ammalati francesi della guarnigione di Capua, e con più di centinaia di deportati: tra essi vi era il Signor Alethy, condannato a 10 anni di esilio, che s'imbarcò sul nostro (izostavljeno »battello del« ili sl.) capitano Pietro Balbi, che fu noleggiato dalla Duchessa di Cassano e sua sorella Principessa di Montemiletto, condannate a 7 anni di esilio.« Vlada nije u odgovoru uopće spomenula što o tom detalju misli i želi. *Usp. Isprave i akti 19. st.*, 594, 384 i *Lp*, 134, pismo 10, 36, 39.

god. jer oni žele uz demokratski režim u Italiji i ravnopravan odnos s Francuzima. Prema nekim vijestima čini se da se ta grupa bila stavila u englesku službu.⁴⁷

O Aletinovim podvizima sigurno se dosta govorkalo u Dubrovniku. U pismu koje je 23. X 1801. pisao iz Dubrovnika Antun Krša (Chersa) svom prijatelju Ivanu Bizzaru u Mletke nalazimo, uz mnoge književne novosti da su u Grad stigle vijesti o Dubrovčanima koji borave u Parizu. Galjuf je sekretar genoveškog poslanstva, a Aletin se kreće po književnim salonima i sprijateljio se s ponajboljim francuskim piscima.⁴⁸

U rujnu 1802. vratio se Aletin u Dubrovnik.⁴⁹ Novi dubrovački tiskar Martecchini imao je velike planove: uz vijest da I. L. Volanti namjerava tiskati Osmana imamo podatak da je Aletin pristao da se objave neke neobjavljene Kunićeve pjesme koje je posjedovao.⁵⁰

Već smo vidjeli da je dubrovačka vlada bila dobro informirana o Aletinovoj ulozi u Napulju 1799. god., a vjerojatno je da se znalo i izvan kruga njegovih prijatelja o njegovoj djelatnosti u Parizu. Iako nije sigurno da se za vrijeme ovog boravka u rodnom gradu bavio demokratskom odnosno frankofilskom propagandom, njegova prisutnost nije bila nimalo poželjna. Povod za izgon ubrzo se našao. Naređeno mu je početkom 1804. god. da se javi na stražarsku dužnost na jednoj kuli na što su bili obavezni svi zdravi dubrovački građani. On je odbio da poslušati i sklonio se u kuću francuskog konzula Bruèra, svog dobrog prijatelja, koji je pokušao za nj diplomatski intervenirati.⁵¹ Senat se na to nije obazirao te ga je 16. siječnja 1804. osudio na 6 mj. zatvora, doživotan izgon i gubitak državljanstva, a Malo je vijeće zaključilo da se u svim ispravama koje o njemu postoje u dubrovačkoj kancelariji briše naslov »conte«.⁵²

Pjesnik Marko Bruerović opjevao je u pjesničkoj poslanici svoju žalost što je Aletin morao u vezi s prednjim krišom napustiti rodni grad.

»Gd' daleče mēsta kleta / Nepravedna sila goni
Tebe Aletij njemu oteta? / Tvoj prijatelj suze roni,
Na kraj mora tužan sēdi / I plav tvoju mislim slēdi?«

⁴⁷ B. Croce, o. c. (35), 415—417.

⁴⁸ DAD, Arhiv Bizzarro I, pismo 59: »Si sono avute ultimamente delle nuove dei Ragusei che si trovano a Parigi. Gagliuffi è sempre segretario della legazione presso il ministro Travega. Oltre questa carica, che lo rende rispettabile agli occhi del Pubblico di Parigi, egli vi si è fatto un nome cospicuo nella sua professione di letterato. Alethy è senza impiego, perché non ne cerca, e non ne vuole. Egli si trova continuamente presso il ministro Lucchesini, ed ha strettissime relazioni coi primari letterati di quella capitale. Il Sig. Giovanni di Caboga, che come amico lo aveva invitato a tornare a Ragusa, ha avuto lettere da lui, dalle quali si argomentò, ch' egli non vi si potrà determinare che tardi, e con difficoltà...«

⁴⁹ *Isprave i akti 19. st.*, 589, 10, pismo Vlade T. d'Herbourgu u Pariz.

⁵⁰ DAD, Arhiv Bizzarro I, pismo Toma Krše Ivu Bizzarru br. 17 od 10. travnja 1803: »Tra giorni si debbono dare alle stampe varie Poesie inedite del celebre nostro Cunich che teneva il Conte Alethy...«

⁵¹ Dio dokumenata objavio je J. Radonić, o. c. (16), (regesta s čestim citiranjem), str. 657, 662—665, 668.

⁵² *Cons. rog.* 210, sveščić VI, 6b—9b, dne 16. i 19. I 1804; *Minus* 114, f. 178b.

Želi lađi sretan put »I da tvèrđi bèrzo čelo / Na latinski kraj veselo«. Kune se prijatelju da on nije kriv za njegovo progonstvo:

»Ali nemoj mene prava / Tudje odmetnut za krivine
Moja vèra znaj da 'e prava, / Da za tobom vazda gine,
Znaš kad svak je režd̂ na te / Da sam bijo (!) ja sám za te?«⁵³

U Italiji gdje se sklonio⁵⁴ uspio je preko veza, osobito preko francuskog ambasadora u Rimu kardinala Fescha da nahuška papinskog državnog tajnika kardinala E. Consalvija protiv Republike. Dubrovačka diplomacija parirala je taj napad te je i u Rimu i u Parizu isticala da se u aferi Aletin ne radi o nasilju prema stranom državljaninu jer je Aletin bio u času dolaska u Dubrovnik dubrovački državljanin sa svim pravima i dužnostima koji iz toga izlaze. Sam se stavio izvan zakona pa je stoga izgubio državljanstvo, a time i pravo da posjeduje nekretnine u zemlji. Stvar se vukla sve do ljeta 1805. god. kada se sve stišalo. Očito je bilo mnogo ozibljnijih i težih problema i za francusku i za dubrovačku diplomaciju, pa je cijeli predmet — kako se čini — stavljen ad acta, i osuda nije povučena, a ni ublažena.⁵⁵

Čini se da je Aletina u Italiji zatekla okupacija Dubrovnika jer se u pjesmi »Ad sodales in patria commorantes« u elegičnom tonu osvrće na vijest o ulasku Lauristonovih trupa u Grad.⁵⁶

Vijesti o Aletinu nakon 1806. godine malobrojne su i nesigurne. Sigurno se poznavao s I. Čulićem koji ga u jednom pismu naziva svojim

⁵³ J. Dayre, o. c. (13) spominje samo Bruerovićevo pjesmu, upravljenu Aletinu u Pariz. O objema pjesmama usp. M. Kombol, o. c. (12), 377. Tekst tiskao Medo Pucić (Počić) u časopisu *Dubrovnik, cvjet narodnoga knjižtva*, sv. III za g. MDCCCLLI, Zagreb 1852, str. 42—44, prva pjesma »Petru Aletiću« i 44—45, druga pjesma »Istomu Petru«. Zanimljiv je Pucićev komentar: »Petar je Aletić bio pučanin, i njegovi su se stari bili preselili u 17. vèku s Ugarske u Dubrovnik. Gospoda su bili naložili Petru nèku službu koju bi svedj pučani izvršivali, ali ponositi Petar nehtède se prignut na to, nego uteče u franceski konsulat. Gospoda su poslali tade njihove zdure (tako su se zvali dvornici dubrovački) da traže po sviem kèrčmama i bordelima, bi li se tamo bio skrio Petar Aletić, i to ga tako ubèdi da on prodje odmah u Italiu, gdè se sa svedj preseli. Umre u Jakinu, bit će jedno 10 godištah. Kažu da je bio čovèk velike naučènosti osobito staro-elinske, da ga je slavni Kunić naznačivao kao samog profesora koji bi ga magao (!) izminiti u predavanju gèrčke književnosti u Rimskom koležu; i da je upisao znamenita primećanja na dèla Vitruvia. S Petrom je dospèla kuća Aletyjah ili Aletićah« (str. 43—44).

⁵⁴ *Isprave i akti* 19. st. 237. Dubrovački provizorni predstavnik opat Luca Ricelli javlja iz Rima 17. 3. 1804. da je intervenirao u »l'affare riguardante il Sig. Pietro Aleti (che fin da varii giorni dimora in Roma)«.

⁵⁵ *Ib.*, 237—238, 265—267, 275, 286—287, 307—309, 313, 319—320, 322, 325, 333, 336, 376, 498—499, 501—502, 536, 547, 565; *Ib.* 589, 8—10, 11—13, 33—34, 36, 44—46, 50, 68, 72.

⁵⁶ V. bilj. 1. Zahvaljujem o. Odoriku Badurini, v. d. bibliotekara Knjižnice Male braće u Dubrovniku koji je pregledao sve rukopise Aletinovih pjesama koji su katalogizirani. Bit će posao klasičnih filologa da donesu sud o originalnosti Aletinova opusa kad se pronađu sva njegova djela. Nisam mogao doći do pjesme Florija Tvrdiše »Ad P. Alethy ne timeat Gallos«, v. I. A. Kaznačić, o. c. (1), str. 159, b5, 630.

prijateljem;⁵⁷ nije se više bavio politikom, već knjigom, inače bi sud I. Čulića o njemu bio oštriji.⁵⁸ Umro je u Anconi 29. rujna 1836.⁵⁹

⁵⁷ S. Kastropil, o. c. (17), 10.

⁵⁸ Historijski arhiv u Zadru, Misc. XVII (Nardelli), poz. br. 39: *Tajna pisma fra I. Čulića iz Dubrovnika*, p. 43 (karakteristike Antuna Sorkočevića): »... ritornò a Ragusa, dove si strinse in amicizia cordiale coi Pietro Aleti, Marino Martellini, Niccolò Luciano de Pozza Sorgo, e vari altri, tutti dotti, ma amanti delle massime e Rivoluzione francese«.

⁵⁹ U *L'Epidauritano*, Dubrovnik 1896, 25, netačno se navodi da je umro 3. listopada 1836. Za tačan datum, osim cit. *Genealogije* (2), v. i V. Adamović, *Gragja za istoriju dubrovačke pedagogije I*, Zagreb 1885, 111. Tu je tekst Stulićeva epitafa; o smrti se kaže: »Coelebs ab intestato / Anconae decessit ex Hydrope III Kal. Oct. MDCCCXXXVI.«

Riassunto

P. F. ALETIN (1768-1836)

»Il cittadino Aléthy di Ragusa« su cui richiamò l'attenzione degli studiosi B. Croce ne »La Rivoluzione napoletana del 1799« non è un Siciliano come si potrebbe pensare in un primo momento, ma un nostro connazionale, nato a Dubrovnik in una dotta famiglia borghese. Avendo fatto gli studi in Italia conobbe le idee della Rivoluzione francese e si gettò con slancio nella lotta che in quel tempo divampava a Napoli.

Condirettore della rivista »Il Veditore Repubblicano« fu condannato a 10 anni di esilio dopo il crollo del Governo democratico mentre l'altro direttore Gregorio Mattei fu condannato al patibolo. Partito da Napoli insieme con altri compagni Italiani e Francesi visse a Parigi per qualche anno militando in quella corrente di emigrati ed esiliati politici che voleva essere trattata dai Francesi su un piede d'uguaglianza.

Nel 1802 tornò in patria da dove dovette presto fuggire: la sua attività politica lo rendeva sgradito al governo aristocratico di quella piccola Repubblica.

Dopo il 1815 si ritirò a quanto pare completamente dalla vita pubblica per dedicarsi interamente agli studi prediletti e alla sua splendida biblioteca. La morte lo colse nel 1836 ad Ancona dove si era stabilito. I suoi preziosi libri ed i manoscritti furono venduti all'incanto e dispersi.

I contemporanei lodarono le sue poesie latine e greche di cui ora si sa poco: delle prime soltanto alcune si sono conservate a Ragusa. Il resto è da scoprire. Perciò non è possibile per il momento far anche un ritratto letterario di questo latinista croato.